

UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE
(UNFCCC) / KYOTO PROTOCOL (KP)

INSTRUCTIE KONINKRIJKSDELEGATIE

COP21 / CMP11 / ADP3 / SBI43 / SBSTA43

30 NOVEMBER – 11 DECEMBER 2015

PARIJS, FRANKRIJK

INHOUDSOPGAVE

Executive Summary

1. Inleiding

2. De inzet in kernpunten

2a. Het krachtenveld

2b. Werkstroom 1: 2015 Akkoord

2c. Werkstroom 2: pre-2020 mitigatie ambitie

3. Aanvullende instructie COP21/CMP11/SBI43/SBSTA43

3a. Marktmechanismen

3b. Adaptatie

3c. Landbouw

3d. Meten, rapportage en verificatie (MRV)

3e. Gendergelijkheid en genderresponsief klimaatbeleid

Bijlagen

Concept-agenda COP21

Concept-agenda CMP11

Concept-agenda ADP3

Concept-agenda SBI43

Concept-agenda SBSTA43

Delegatie van het Koninkrijk

Executive Summary

Deze instructie geldt voor de Koninkrijksdelegatie die van 30 november tot en met 11 december 2015 deelneemt aan de 21e Conferentie van Partijen bij de VN Conventie inzake Klimaatverandering ('UNFCCC') in Parijs, Frankrijk (COP21).

Klimaatverandering, en het tegengaan van de effecten daarvan, is één van de grootste uitdagingen waar de internationale gemeenschap zich deze eeuw mee geconfronteerd weet. Het VN klimaatpanel ('*Intergovernmental Panel on Climate Change*', 'IPCC') heeft aangegeven dat een gedegen aanpak van klimaatverandering vereist dat wereldwijd de gemiddelde temperatuurstijging ten opzichte van de pre-Industriële periode onder de 2°C moet blijven. Dit uitgangspunt is door alle Partijen erkend in Kopenhagen (COP15, 2009). Om het onder 2-gradendoel te bereiken is onder meer nodig dat in Parijs een ambitieus akkoord gesloten wordt.

Klimaatverandering is voor het Koninkrijk der Nederlanden van existentieel belang gezien onder andere de geografische kenmerken en ligging van de landen die het Koninkrijk vormen. Daarnaast kent het Koninkrijk een constitutionele structuur waardoor de uitdagingen op het gebied van klimaatverandering divers van aard zijn.

De visie van het Nederlandse kabinet op het nieuwe klimaatakkoord is eerder uiteengezet in de kabinetsreactie op de consultatieve mededeling van de Europese Commissie "De Internationale overeenkomst inzake klimaatverandering van 2015: het mondiale klimaatbeleid na 2015 vorm geven" (Tweede Kamer 2012-1013, 30495, 22 112, nr. 16). Sinds de start van de onderhandelingen in 2012 is de Nederlandse inzet altijd geweest dat het nieuwe klimaatakkoord ambitieus, flexibel, juridisch bindend en duurzaam moet zijn. Daarnaast moet het akkoord een brede participatie van Partijen bevorderen. Nederland heeft zich stelselmatig ingezet voor erkenning en ondersteuning van de rol van niet-statelijke actoren bij het ontwikkelen en uitvoeren van de mondiale klimaatafspraken. Een genderresponsief klimaatbeleid, als algemene doelstelling van het akkoord, is onderdeel van de Nederlandse inzet. In Parijs zal de delegatie zich op deze belangrijke punten blijven inzetten. Vanuit overwegingen van armoedebestrijding en het vergroten van weerbaarheid tegen klimaatverandering zet het Koninkrijk in op de erkenning van de speciale omstandigheden van de minst ontwikkelde landen ('*Least Developed Countries*', 'LDCs') en de kleine eilandstaten ('*Small Island Developing States*', 'SIDS').

Een van de voornaamste uitstaande onderwerpen in Parijs is het onderscheid tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden (het "*common but differentiated responsibility and respective capabilities*" ('CBDRRC', beginsel), ook wel de "*firewall*" genoemd. Nederland en de EU zetten zich in op een eigentijdse invulling van dit beginsel waarbij alle landen naar vermogen bijdragen aan het terugdringen van (de effecten van) klimaatverandering en dat op een verantwoorde wijze doen. Politiek overeenstemming op dit punt is van cruciaal belang om in Parijs tot een akkoord te kunnen komen.

Andere belangrijke thema's waarover in Parijs een politiek akkoord bereikt moet worden, zijn mitigatie en de koppeling van de nationaal bepaalde mitigatiebijdragen van de Partijen aan het nieuwe akkoord. Adaptatie – een eventuele lange termijn doelstelling – en hoe om te gaan met

schade en verlies als gevolg van klimaatverandering ("*loss and damage*") zijn andere onderwerpen waarover nog definitieve afspraken gemaakt moeten worden.

In Kopenhagen (COP15, 2009) is afgesproken dat de ontwikkelde landen vanaf 2020 100 miljard US dollar zullen mobiliseren uit publieke, private en innovatieve bronnen. Deze afspraak staat niet ter discussie. Waar wel een politiek besluit over genomen moet worden is het pad naar 2020 en bijdragen na 2020. Ook hier speelt de *firewall* een belangrijke rol want er zijn meer landen dan alleen de ontwikkelde landen in staat aan klimaatfinanciering bij te dragen.

Naast het juridisch bindende akkoord moeten nog afspraken gemaakt worden die in COP-besluiten zullen worden vastgelegd. Deze besluiten hebben betrekking op de uitvoering van het akkoord en op maatregelen voor het overbruggen van de periode tot het akkoord in werking is getreden. Een aantal van die besluiten moet in Parijs worden vastgesteld.

Parallel aan de onderhandelingen staat de "*Lima-Paris Action Agenda*" ("LPAA") op het programma, die voortbouwt op de klimaattop van VN Secretaris-generaal ██████████ van september 2014 en zich richt op het versterken van concrete actie. Op onderwerpen als landbouw, weerbaarheid en transport worden statelijke en niet-statelijke actoren, zoals bedrijven, steden, regionale overheden en maatschappelijke organisaties, samengebracht om afspraken te maken over verdergaande klimaatactie. Nederland heeft in Parijs met name een actieve rol op de actiethema's transport en watergerelateerde adaptatie.

Het Koninkrijk is optimistisch over de mogelijke uitkomst van Parijs en heeft er vertrouwen in dat Parijs zal resulteren in een nieuw klimaatakkoord. Dit vertrouwen is ingegeven door de wil van alle Partijen die blijven ijveren voor een goed resultaat. Ook de verschillende initiatieven en activiteiten die in aanloop naar Parijs zijn ontplooid om de formele onderhandelingen vooruit te helpen ondersteunen dat vertrouwen.

In de UNFCCC onderhandelt de Europese Unie als één en wordt met één mond gesproken. De positie van de EU is op hoofdlijnen vastgelegd in de Raadsconclusies die op 18 september 2015 door de Milleuraad zijn aangenomen en wordt aangevuld met de door de ECOFIN op 10 november 2015 vast te stellen Raadsconclusies over klimaatfinanciering. De inzet van de Koninkrijksdelegatie wordt hoofdzakelijk bepaald door deze Raadsconclusies, en in meer detail door EU *position papers* en EU *submissies*. Waar het Koninkrijk der Nederlanden, mede gelet op de belangen van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, een specifieke inzet heeft ter aanvulling op die van de EU en richting de EU is die in deze instructie opgenomen. Deze door de Rijksministerraad vast te stellen instructie voor COP21, inclusief de instructie voor de ondertekening van een eventuele Slotakte, is kadergevend. De Koninkrijksdelegatie, bewindspersonen en klimaatgezant zullen deze inzet ook buiten de formele onderhandelingsgremia, door middel van actieve diplomatie richting minst ontwikkelde landen, Afrika en kleine eilandstaten, trachten te realiseren.

1. Inleiding

Deze instructie geldt voor de delegatie (zie bijlage) die namens het Koninkrijk der Nederlanden deelneemt aan de klimaatbijeenkomst in **Parijs, Frankrijk (30 november – 11 december 2015)**. Het betreft sessies van de volgende lichamen onder het Raamverdrag inzake klimaatverandering (*'United Nations Framework Convention on Climate Change'*, hierna 'UNFCCC') en het bijbehorende Kyoto-protocol:

- De **21^e sessie** van de Conferentie van Partijen bij het Raamverdrag inzake klimaatverandering (hierna 'COP21');
- De **11^e sessie** van de bijeenkomst van Partijen bij het Kyoto-protocol (hierna 'CMP11');
- De **43^e sessie** van het subsidiaire lichaam voor implementatie (hierna 'SBI');
- De **43^e sessie** van het wetenschappelijke en technische subsidiaire lichaam (hierna 'SBSTA');
- De **3^e sessie** van de *Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action* (hierna 'ADP').

De instructie bestaat uit twee delen. Het eerste deel van de instructie betreft de onderhandelingen over het nieuwe klimaatakkoord. Het tweede deel heeft betrekking op de overige onderwerpen waarover in de eerste week van de klimaattop op ambtelijk niveau onderhandeld wordt.

COP21 staat nagenoeg geheel in het teken van het nieuw te sluiten klimaatakkoord. Tijdens de klimaattop in Durban, Zuid Afrika (COP17, 2011) hebben Partijen afgesproken te zullen onderhandelen over *"a protocol, another legal instrument or an agreed outcome with legal force under the Convention and applicable to all Parties"* (COP-besluit 1/CP.17). De inzet van alle Partijen is om tijdens COP21 een akkoord te bereiken over een nieuw klimaatakkoord dat vanaf 2020 moet gelden. COP-besluit 1/CP.17 heeft een nieuwe ad hoc werkgroep, de ADP, ingesteld als het onderhandelingstraject waar over het nieuwe akkoord onderhandeld moet worden.

In Durban is naast een onderhandelingsspoor over een nieuw klimaatakkoord voor na 2020 (zogenoemd "Werkstroom 1") ook een werkprogramma gestart voor het verhogen van het ambitieniveau in de periode tot 2020 (zogenoemd "Werkstroom 2"). Het verhogen van de ambitie kan gebeuren via een aanscherping van de bestaande toezeggingen, via het uitlokken van toezeggingen van landen die dat nog niet hebben gedaan en via ondersteuning/deelname van landen in additionele Internationale initiatieven.

Naast de onderhandelingen richting het nieuwe klimaatakkoord, bouwt COP21 voort op de resultaten van COP20 en eerdere Conferenties van Partijen. Zo zijn er in Doha (COP18, 2012) afspraken gemaakt over een tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol, het *"Doha Amendment"* (2013-2020). De EU heeft tijdens de afgelopen onderhandelingsronden toegezegd de ratificatie van het *Doha Amendment* voor Parijs af te zullen ronden. De Nederlandse procedures voor ratificatie van het *Doha Amendment* zijn inmiddels afgerond. De goedkeuring geldt, gelijk het UNFCCC en het Kyoto-protocol, voornamelijk alleen voor het Europese deel van het Koninkrijk. Ook de goedkeuring door de EU is inmiddels afgerond. IJsland heeft in Doha aangegeven de uitvoering van het *Doha Amendment* samen met de EU en de lidstaten te zullen doen (zogenoemd "joint

fulfilment"). Ook de Nederlandse procedures voor ratificatie van de overeenkomst met IJsland zijn inmiddels afgerond. Met onder meer de (tijds) ratificatie van het *Doha Amendment* hopen de EU en de lidstaten een duidelijk politiek signaal af te geven aangaande hun bereidheid om in Parijs tot een akkoord te komen.

De verwachting is dat instemming met het nieuw klimaatakkoord in Parijs zal plaatsvinden door middel van de ondertekening door alle Partijen van een Slotakte (*Final Act*). Ondertekening van het klimaatakkoord zelf zal plaatsvinden gedurende een nader te bepalen periode. In deze instructie wordt Staatssecretaris [REDACTED] als politiek delegatieleider, gemachtigd om namens het Koninkrijk de eventuele Slotakte te ondertekenen.

De stand van zaken (per 1 oktober 2015):

De onderhandelingen onder de ADP zijn in de eerste helft van 2012 van start gegaan. Tijdens de sessie van de ADP in februari 2015 in Genève, Zwitserland, is een formele onderhandelings tekst vastgesteld, de *Geneva Text* (bijna 90 pagina's lang). Deze tekst blijft op tafel tot de COP in Parijs een akkoord heeft bereikt. Tijdens drie onderhandelingsronden in Bonn, Duitsland (1-11 juni, 31 augustus – 4 september en 19-23 oktober), is op basis van de *Geneva Text* en een bewerking daarvan, onderhandeld over een nieuw klimaatakkoord. Vanaf oktober is er onderhandeld op basis van een door de voorzitters van de onderhandelingen opgestelde, sterk ingekorte onderhandelings tekst. De technische onderhandelingen zijn traag verlopen maar er is wel sprake van convergentie in de posities met betrekking tot bijvoorbeeld transparantie (monitoren, meten, verantwoording van emissies), de dynamische 5-jaarlijkse review en een adaptatiedoelstelling.

Tegen het einde van het eerste kwartaal van 2015 zijn de eerste *Intended Nationally Determined Contributions* ('INDCs') ingediend en inmiddels staat het aantal op 121 namens 148 Partijen (de EU en haar lidstaten gelden als 28 Partijen). Samen zijn de landen die een INDC hebben ingediend verantwoordelijk voor 85-90% van de mondiale broeikasgasemissies in 2010. Het totaal aan toegezegde reductie inspanningen telt voornamelijk niet op tot wat nodig is om de mondiale temperatuurstijging te beperken tot minder dan 2 graden Celsius. Volgens de eerste berekeningen komt de mondiale temperatuurstijging uit op ongeveer 2,7 graden Celsius. Conform de afspraken in Lima (COP20, 2014) presenteert het UNFCCC secretariaat op 1 november a.s. een analyse van de gecombineerde impact van alle INDC's die op 1 oktober 2015 binnen zijn.

Voor de inzet van het Koninkrijk geldt dat de EU lijn, zoals is vastgelegd in Raadsconclusies, position papers en submissions, leidend is. Waar het Koninkrijk der Nederlanden een specifieke inzet heeft ter aanvulling op die van de EU, is die in deze instructie opgenomen. De door de Rijksministerraad vastgestelde instructie voor COP21 is kadergevend. Het Koninkrijk der Nederlanden heeft vooral specifieke eigen ideeën over het nieuwe klimaatarrangement en zal deze wanneer nodig inbrengen in het EU coördinatieoverleg.

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, Mevrouw [REDACTED] wordt hierbij gemachtigd om namens het Koninkrijk der Nederlanden de eventuele Slotakte (*Final Act*) te ondertekenen.

2. De inzet in kernpunten

De EU lijn:

De Europese Raad heeft op voorstel van de Europese Commissie in oktober 2014 ingestemd met een inzet van tenminste 40% reductie van broeikasgassen ten opzichte van 1990 tot 2030. Deze inzet is vastgelegd in de EU INDC. Met deze inzet zijn de EU en haar lidstaten koploper voor wat betreft de voorgestelde emissiereductie. Deze afspraken binden het Koninkrijk voor zover het Nederland – Bonaire, Eustatius en Saba niet meegerekend – betreft.

De EU-inzet voor de onderhandelingen, met uitzondering van de instructies over financiering, in Parijs is op 18 september 2015 vastgelegd in de Raadsconclusies van de Milieuraad. De instructies over financiering worden op 10 november 2015 vastgesteld door de ECOFIN.

De kern van de EU-inzet voor Parijs is gericht op het sluiten van een ambitieus, duurzaam en juridisch bindend klimaatakkoord. Dit akkoord moet gelden voor alle Partijen en moet op een evenwichtige en kosteneffectieve manier een aantal kernelementen regelen. Die kernelementen zijn mitigatie, adaptatie, financiering, ontwikkeling en overdracht van technologieën, capaciteitsopbouw en transparantie inzake actie en ondersteuning. Het akkoord moet ook ambitieuze nationaal bepaalde mitigatie doelen bevatten.

Naast het akkoord zet de EU ook in op een akkoord over een pakket aan COP-besluiten gericht op de uitvoering van het klimaatakkoord en de uitwerking van een interim arrangement in de periode voorafgaande aan het in werking treden van het nieuwe akkoord. De EU zet ook in op een COP-besluit waarmee de internationale ambitie in de periode tot 2020 verhoogd wordt. Die ambitieverhoging moet gesteund worden door het *Lima-Paris Action Agenda*.

De EU zet in op een klimaatakkoord dat wordt gesloten in de vorm van een nieuw protocol. Een protocol wordt gezien als de sterkste uiting van de politieke bereidheid van de Partijen. Een protocol garandeert voorspelbaarheid en staat garant voor duurzaamheid. Het protocol moet in werking treden na de goedkeuring door een significant aantal Partijen die samen verantwoordelijk zijn voor een significant deel van de mondiale uitstoot van broeikasgassen.

Aanvullende Koninkrijksinzet:

Het Koninkrijk ondersteunt de EU-inzet ten volle. Daarnaast blijft het Koninkrijk zich sterk maken voor een versterkte rol van niet-statelijke actoren. Internationaal is er brede steun voor erkenning en het betrekken van niet-statelijke actoren bij de uitvoering van het klimaatakkoord, maar weinig steun voor een formele verankering van de rol van niet-statelijke actoren in het klimaatakkoord. Ook wordt een voorbehoud gemaakt bij het betrekken van de niet-statelijke actoren, namelijk, dat de niet-statelijke actoren niet onafhankelijk van de nationale staten mogen handelen en geen afbreuk wordt gedaan aan de individuele verantwoordelijkheid van de Partijen. Het Koninkrijk moet daarom inzetten op formele erkenning van niet-statelijke actoren in het klimaatakkoord en een COP-besluit waarin de betrokkenheid en de rol van niet-statelijke actoren bij verschillende processen nader wordt uitgewerkt.

Het Koninkrijk der Nederlanden zet zich actief in voor gender gelijkheid en een genderresponsieve aanpak als een horizontaal (*cross-cutting*) thema in het akkoord en gaat daarmee verder dan de EU voorstelt. De EU-inzet waarbij gender, samen met mensenrechten, als een paragraaf in zowel de preambule en de *General Section* ("*Objective C*") van het actiegericht deel van het akkoord vermeld wordt onderstreept onvoldoende het belang van het onderwerp. Het Koninkrijk heeft graag dat gender gelijkheid en een genderresponsieve aanpak als voorwaarden van een effectief klimaatbeleid deel uitmaken van de algemene doelstelling van het klimaatakkoord en blijft zich, samen met een groeiende groep gelijkgestemde landen, hiervoor inzetten.

Voor het Koninkrijk is verder van belang dat het akkoord inclusief is en daarmee een zo breed mogelijke participatie van de landen en organisaties bij het VN Klimaatverdrag bevordert. Verder moet worden voorkomen dat het akkoord bijdraagt aan het vergroten van de kloof tussen arm en rijk. Vanuit overwegingen van armoedebestrijding en het vergroten van weerbaarheid tegen klimaatverandering zet het Koninkrijk daarom in op de erkenning van de speciale omstandigheden van de minst ontwikkelde landen (*'Least Developed Countries'*, 'LDCs') en de kleine eilandstaten (*'Small Island Developing States'*, 'SIDS'). Binnen de SIDS-thematiek zoals geformuleerd in het Samoa Pathway Outcome Document (2014) hebben energie, water, afvalverwerking, transport, veiligheid in de meest brede zin en mobiliteit de bijzondere aandacht van Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

2a. Het krachtenveld

Het EU krachtenveld:

De onderhandelingsinzet voor COP21 is door de Milleuraad en de ECOFIN vastgelegd in hun conclusies, laatstelijk die van 18 september 2015, respectievelijk 10 november 2015. Inhoudelijke discussies voorafgaand aan de met unanimité tot stand gekomen conclusies concentreerden zich op de formulering van een lange termijn doelstelling, de mogelijkheid voor de EU om de eigen ambitie te verhogen en de bewoordingen rondom de 5-jarige 'ambitiecyclus'.

Het internationale krachtenveld:

Het krachtenveld in de mondiale onderhandelingen is gefragmenteerd en bestaat uit een veelheid aan groepen met uiteenlopende belangen.

De vrij duidelijke scheiding tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden, zoals die is vastgesteld bij het tot stand komen van het klimaatverdrag, is achterhaald en dit speelt steeds meer door in de onderhandelingen. Naast de opkomende economieën zoals [redacted] die zich verenigen, is binnen het grote geheel van ontwikkelingslanden [redacted] een verdere onderverdeling zichtbaar. Die onderverdeling wordt mede bepaald door nationale/regionale belangen, de verwachte lokale effecten van klimaatverandering, de eigen economische vooruitzichten en soms ook ideologische motieven.

Een aantal progressieve ontwikkelingslanden trekt op meerdere fronten met de ontwikkelde landen samen op. [redacted]

De Cartagena Dialoog – een groep van ongeveer 30 landen waaronder Nederland - is één van de weinige groepen waarin onderhandelaars van zowel ontwikkelde als ontwikkelingslanden samenwerken. De Cartagena Dialoog wil de ambitie van het akkoord in Parijs vergroten en richt zich op het bereiken van consensus in de onderhandelingen en op het vinden van thema's waarop gezamenlijk actie ondernomen kan worden.

Tegenover deze landen staat een groep van circa 30 ontwikkelingslanden die een harde lijn innemen en zoveel mogelijk verantwoordelijkheid bij de ontwikkelde landen proberen te houden. [redacted]

Vele overige ontwikkelingslanden kiezen een meer gematigde lijn en staan wel degelijk een nieuwe vorm van differentiatie voor. De kleine eilandstaten, bij wie het in de eerste plaats gaat om hun fysieke voortbestaan, en vele van de Minst Ontwikkelde Landen ('Least Developed Countries', 'LDCs'), waar de nadruk vooral ligt op armoedebestrijding en economische ontwikkeling maar die ook relatief kwetsbaar zijn voor de gevolgen van klimaatverandering, verwachten dat ook grote opkomende economieën verantwoordelijkheden voor uitstootreductie op zich nemen. Ze willen wel

graag waarborgen dat landen met weinig capaciteit geen al te zware lasten dragen. Aandacht voor financiering en adaptatie is voor veel ontwikkelingslanden daarom van groot belang.

2b. Werkstroom 1: 2015 Akkoord

Relevante agenda:

ADP

Item 3(a): Matters related to paragraphs 2 to 6

Mitigatie

De Partijen bij het VN Klimaatverdrag hebben eerder met elkaar afgesproken dat de opwarming van de aarde beperkt moet blijven tot onder de 2 graden Celsius ten opzichte van het pre-industriële tijdperk. Hiervoor zou de piek van de emissies van broeikasgassen rond 2020 moeten liggen en de emissies daarna moeten worden teruggebracht tot ongeveer het huidige niveau, in 2030, en worden gehalveerd in 2050 ten opzichte van 1990. Volgens de laatste inzichten van het IPCC dienen de (netto) emissies van broeikasgassen voor het einde van deze eeuw tot rond of beneden nul te worden teruggebracht voor het bereiken van de beneden 2-gradendoelstelling.

De EU lijn:

De EU wil graag dat de beneden 2-gradendoelstelling wordt opgenomen in het nieuwe klimaat akkoord en wordt aangevuld met een vertaling naar mondiale emissiedoelstellingen van ten minste 50% reductie in 2050 (ten opzichte van 1990) en een verdere reductie tot rond of beneden nul aan het einde van deze eeuw. Onder het nieuwe akkoord dienen alle landen de verplichting op zich te nemen tot het hebben, houden en nakomen van (onconditionele) internationaal juridisch bindende mitigatiebijdragen, waarvan het ambitieniveau naar vorm en stringentie in de loop van de tijd dient toe te nemen en uiteindelijk resulteert in economiebrede emissie(reductie)doelstellingen. Daarbij moet het voor landen mogelijk zijn om hun ambitie gezamenlijk te formuleren en te implementeren (zoals de EU lidstaten). De aangegeven verplichtingen van landen dienen in een gezamenlijke annex bij het nieuwe akkoord te worden vastgelegd. Daarnaast dient het nieuwe akkoord te voorzien in een ambitiecyclus waarbij elke vijf jaar een evaluatie plaatsvindt van het gewenste gezamenlijke ambitieniveau en ook elke vijf jaar alle landen hun mitigatiebijdragen opnieuw bezien en zo nodig nieuwe bijdragen formuleren of hun bestaande bijdragen bestendigen of aanscherpen. Het akkoord dient alle sectoren en broeikasgassen te omvatten en dus ook de emissies van internationale lucht- en scheepvaart te adresseren. Ten slotte dient het akkoord de principes te omvatten voor de uitwerking van rekenregels voor de nakoming van afspraken en de mogelijkheid te creëren van het gebruik van marktmechanismen.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Voor het Koninkrijk is het een prioriteit dat de in EU raadsconclusies verwoorde visie van het streven naar klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid in de tweede helft van deze eeuw wordt opgenomen in het algemene (visie) deel van het nieuwe akkoord, als kompas voor de ambitie van het handelen van zowel Partijen als niet-statelijke actoren.

Het Koninkrijk maakt zich ook hard voor het opnemen in het klimaatakkoord van afspraken over het beprijsen van koolstof en het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen. Partijen dienen daartoe af te spreken nationaal en internationaal samen te werken om te komen tot het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen en beprijsen van koolstofemissies, ter ondersteuning van de transitie naar koolstofarme investeringen door burgers en het bedrijfsleven.

Adaptatie

De EU lijn:

De EU neemt adaptatie graag op als centraal onderdeel van het nieuwe akkoord, mede omdat dit voor andere partijen belangrijk is. De EU zet in op het erkennen van de inspanningen van landen wat betreft adaptatie en heeft zelf middels een submittie haar "*adaptation undertakings*" ingediend bij het UNFCCC secretariaat. De EU zet in op het opnemen van een langetermijnvisie voor adaptatie gericht op klimaatbestendige en duurzame ontwikkeling, en wil voorkomen dat in het akkoord een langetermijndoel opgenomen wordt dat mitigatie-inspanningen direct relateert aan adaptatiefinanciering. Het nieuwe akkoord moet alle landen aanzetten tot de benodigde voorbereiding op de gevolgen van klimaatverandering, het integreren van adaptatie in nationale ontwikkelingsplannen, en het internationaal communiceren hierover via onder meer versterkte rapportage en monitoren van de effectiviteit van het adaptatiebeleid. Samenwerking door landen op het gebied van adaptatie kan door het nieuwe akkoord verder gestimuleerd worden. Het nieuwe akkoord moet daartoe voortbouwen op de huidige adaptatiearchitectuur, waaronder het Nationale Adaptatie Planingsproces en het Adaptatie Comité, zonder onnodig nieuwe instituties te creëren. Het '*Loss and Damage Executive Committee*' kan ook meegenomen worden na 2020, maar het moet in het nieuwe akkoord geen derde pilaar worden en moet niet verder gaan dan de huidige afspraken.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Het Koninkrijk stelt een actieve en open houding van de EU wat betreft adaptatie voor. De EU beweegt steeds beter in die richting en heeft inmiddels in de Raadsconclusies de langetermijnvisie op adaptatie opgenomen. Het Koninkrijk legt extra nadruk op het toewerken naar een klimaatbestendige wereld door langetermijnbeleid met gedegen risicoanalyse en risicomanagement. Landen hebben vaak niet de kennis en gereedschappen om hiermee aan de slag te gaan. Internationaal kan onder meer intensiever samengewerkt worden aan effectieve instrumenten voor monitoren en evaluatie. Het Koninkrijk legt hiermee ook nadruk op capaciteitsopbouw en *good governance*. Dat adaptatie niet overal van de grond komt ligt vaak aan het gebrek aan capaciteit in plaats van gebrek aan technologie of financiering.

Financiering

De EU Lijn:

1) Stimuleren van economische transitie – prikkels en tools

Zetten van juiste prijsprikkels

In het nieuwe klimaatakkoord moet klimaatfinanciering worden gezien als een middel om economische transitie te bewerkstelligen. Landen moeten naar verhouding van hun capaciteit bijdragen. Dit betekent niet dat alle landen dezelfde bijdrages moeten leveren, deze bijdrages kunnen variëren van het creëren van de juiste condities om (private) investeringen in klimaatrelevante activiteiten te stimuleren tot het verstrekken van financiering. Onder het eerste vallen op mondiaal niveau het overeenkomen van afspraken over het beprijzen van koolstof en het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen. Maar ook het integreren van klimaatafwegingen in publieke stromen en ontwikkelingssamenwerking.

Stimuleren van 'enabling environments'

Ook ontwikkelingslanden kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de opschaling van klimaatfinanciering door de juiste condities te scheppen voor het effectief aantrekken en besteden van klimaatfinanciering. Een cruciaal onderdeel hiervan is het verlagen van subsidies op fossiele brandstoffen die leiden tot een heroriëntatie van investerings- en consumptiepatronen.

2) Doorbreken van firewall – dynamische interpretatie CBDR-RC

Alle landen die daartoe in staat zijn moeten aan klimaatfinanciering en uitstootvermindering bijdragen op basis van capaciteit. Ook welke landen in aanmerking komen voor financiering moet veranderen op basis een dynamische ontwikkeling van het '*Common But Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities*' beginsel. Dit moet worden verankerd in het nieuwe akkoord. De EU zal zich in de onderhandelingen over het nieuwe akkoord verzetten tegen het verankeren van de statige verdeling tussen Annex I en non-Annex I en, in het bijzonder, het verankeren van de verantwoordelijkheid voor klimaatfinanciering bij Annex II landen.

3) Besteden van (publieke) middelen op een kosteneffectieve manier

Focus op de allerarmsten (LDC's)

Voor met name lage middeninkomenslanden en zeer arme landen moet wat de EU betreft aandacht zijn bij het mobiliseren van publieke klimaatfinanciering. Deze landen worden namelijk relatief hard getroffen door de effecten van klimaatverandering en hebben meer moeite de kosten van de transitie naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie zelf te dragen. Tegelijkertijd moet er ook aandacht zijn voor effectieve besteding van publieke klimaatfinanciering. Financiering voor mitigatie is vaak het meest effectief en efficiënt in opkomende economieën.

Efficiënte (multilaterale) klimaatfinancieringsarchitectuur

De EU zet zich in voor een coherente en toekomstgerichte klimaatfinancieringsarchitectuur. Het huidige financiële mechanisme moet in het nieuwe akkoord niet uitgebreider worden. De EU zet zich in om van het Groene Klimaat Fonds (GCF) de belangrijkste speler post-2020 te maken dat gericht is op klimaatverandering. Daarnaast bewaakt de EU dat de onafhankelijkheid van het Groene Klimaat Fonds, de *Global Environment Facility* (GEF), en *Least Developed Country Fund/Special Climate Change Fund* en het Adaptatie Fonds (AF) gewaarborgd blijft.

4) Betrokkenheid Private Sector

Gezien de schaarste aan publieke middelen en de grote onzekerheid rondom de totstandkoming van de innovatieve stromen is het mobiliseren van private sector financiering van cruciaal belang. Klimaatrelevante investeringen van marktpartijen moeten erkend worden en inzichtelijk gemaakt.

5) Hoogte van bijdragen en opschaling

De EU ziet in de onderhandelingen geen grond voor – en zal zich verzetten tegen nieuwe (tussen) doelen pre-2020 (kwalitatieve of kwantitatieve niveaus) voor klimaatfinanciering. In de EU-interpretatie van de tekst van Warschau (COP19, 2013) behouden Partijen namelijk het recht om zelf hun opschalingsspaden en -doelen in te vullen. Daarbij zijn zij zowel voor als na 2020 niet gebonden aan een ratio publiek-privaat kapitaal, noch aan voorafgestelde 'levels'.

De EU is van mening dat de '*Strategies and Approaches*' die door landen worden ingediend voldoende informatie bevatten over hoeveel klimaatfinanciering in de toekomst geformuleerd gaat worden. Aanvullende rapportageverplichtingen die moeten leiden tot meer transparantie en voorspelbaarheid moeten zoveel mogelijk gebaseerd zijn op bestaande processen. De EU kan niet akkoord gaan met rapportages die partijen verplichten om een meerjarige kwantitatieve projectie van klimaatfinanciering te verstrekken.

6) Een financieringscyclus post-2020

De EU zet zich in om in het nieuwe akkoord afspraken te maken over een dynamisch proces, waar alle landen naar vermogen aan bijdragen en waar alle bronnen en inspanningen die bijdragen aan de mobilisering van klimaatfinanciering in worden meegenomen. Dit proces moet stimuleren dat publieke bijdragen aan klimaatfinanciering effectief en efficiënt wordt besteed, moet er voor zorgen dat de bijdragen aan klimaatfinanciering periodiek gereviseerd worden en moet uiteindelijk leiden tot meer voorspelbare, collectieve opgeschaalde mobilisatie van klimaatfinanciering. De EU benadrukt dat dit proces niet moet leiden tot automatische publieke financieringsverplichtingen van landen. Dit proces moet aansluiten op bestaande processen, zoals de *Strategies and Approaches*, en bestaande institutionele afspraken, zoals de *Standing Committee on Finance*, binnen de conventie.

Aanvullende Instructie Koninkrijksdelegatie:

Enabling Environments

Het Koninkrijk is geen voorstander van het in het juridisch akkoord opnemen van bepalingen die Partijen verplichten tot het aanpassen van financiële regelgeving met als primair doel het mobiliseren van meer financiering voor klimaatinvesteringen in ontwikkelingslanden.

Gender

Klimaatbeleid wordt effectiever door de integratie van gendergelijkheid. Daarom maakt het Koninkrijk zich ook sterk voor de integratie van gendergelijkheid en de specifieke belangen van vrouwen in de financiële architectuur (met name GEF, GCF en de klimaatfondsen van de Wereldbank, CIFs).

Koolstofbeprijzing

Het belangrijkste doel van koolstofbeprijzing is mitigatie. Het zetten van de juiste prijsprikkels zorgt ervoor dat de investerings- en consumptiepatronen verschuiven richting duurzamere alternatieven. Het Koninkrijk wil vermijden dat de voornaamste functie van (koolstof)belastingen en heffingen het genereren van internationale klimaatfinanciering is. In beginsel kan het Koninkrijk het oormerken van middelen slechts overwegen als hoge uitzondering en indien strikt noodzakelijk voor een mondiaal effectief en efficiënt akkoord. Dit vergt mogelijk aanvullende nationale besluitvorming indien dit afwijkt van de bestaande begrotingssystematiek.

Tussentijdse doelen

Het Koninkrijk is, net als de EU, geen voorstander van voorafgestelde klimaatfinancieringsdoelen. Naast de EU motivatie hiervoor heeft het Koninkrijk nog een aantal andere redenen. Ten eerste zullen de onderhandelingen hierover de besluitvorming in Parijs sterk belasten en bemoeilijken. Bovendien zullen de doelen meer politiek gemotiveerd zijn dan gebaseerd op een realistische inschatting van financieringsbehoeften voor mitigatie- en adaptatieprojecten van ontwikkelingslanden. Ten derde helpen tussentijdse doelen ontwikkelingslanden niet om hun interne planning te verbeteren en om effectieve klimaatprojecten te ontwikkelen.

Opschaling

Het Koninkrijk der Nederlanden behoudt zich het recht voor om de eigen opschalingsspaden en post-2020 klimaatfinanciering zelf in te vullen. In eerste instantie legt het Koninkrijk nadruk op partnerschappen en publieke acties om gemobiliseerde private financiering te meten en vergroten. Uitgedragen kan worden dat er serieus gewerkt wordt aan een opschalingpad, met de kanttekening dat dit opschalingpad afhankelijk is van de budgettaire inpasbaarheid, de mogelijkheden om middelen effectief te besteden, de mondiale inzet en de inzet van andere EU lidstaten.

In de discussie over pre-2020 klimaatfinanciering is het Koninkrijk geen voorstander van in UNFCCC vastgestelde of voorgeschreven uitspraken over de gewenste of noodzakelijke cijfers voor opschaling na 2016 of kwalitatieve projecties na 2015. Dit heeft te maken met de huidige Nederlandse begrotingssystematiek. De Nederlandse klimaatinzet (prognose) voor 2016 is vastgelegd in de HGIS-nota 2016. Deze inzet (€350 miljoen publiek en €200 miljoen privaat) is in Lima (COP20, 2014) gecommuniceerd als aspiratie op politiek niveau.

Marktmechanismen

De EU lijn:

De EU zet in op bepalingen in het nieuwe akkoord die het internationale gebruik van mitigatie resultaten (*mitigation outcomes*) faciliteren en een kosteneffectieve mitigatie inspanningen ondersteunen. De mechanismen moeten ook bijdragen aan het verhogen van de ambitie en mogelijkheden bieden voor een veilige en duurzame ontwikkeling.

Dienaangaande ziet de EU graag een bepaling in het nieuwe akkoord opgenomen die als grondslag dient voor een of meerdere (markt) mechanismen die certificering via de UNFCCC toestaat, alsook het gebruik van de mitigatie uitkomsten door landen op vrijwillige basis. Voor het gebruik van de mitigatie resultaten dienen speciale regels en criteria ontwikkeld te worden die het verhogen van het ambitieniveau van het ontvangende land bevorderen.

De bepalingen in het nieuwe akkoord moeten verenigbaar zijn met alle soorten *commitments* zoals vastgelegd in de INDC's, de gevolgen van potentieel "hot air" minimaliseren en de kwaliteit van de mitigatie uitkomsten garanderen. Ook dient het regime ervoor te zorgen dat de integriteit en de ambitie van het nieuwe akkoord behouden blijven.

Aanvullende Instructie Koninkrijksdelegatie:

Het Koninkrijk onderkent het belang van marktmechanismen als onderdeel van het nieuwe akkoord. Het Koninkrijk blijft de EU-inzet op het gebruik van marktmechanismen onder het nieuwe akkoord onverminderd steunen en uitdragen. In dat verband ziet het Koninkrijk dan ook graag een duidelijke verwijzing (*enabling clause*) in het akkoord naar het gebruik van marktmechanismen.

Gendergelijkheid en genderresponsieve aanpak

De EU lijn:

De door de EU voorgestelde paragraaf in de officiële tot en met Parijs geldende onderhandelingsstekst voor Parijs (*Geneva Text*), onder de *General Section (Objectives C)*, over mensenrechten en gender is de meest vergaande van de ingebrachte tekstvoorstellen over gender gelijkheid met een zin over "decent work". Alle voorstellen combineren mensenrechten en gender gelijkheid. Zo ook het EU voorstel, met dien verstande dat het EU voorstel mensenrechten en gendergelijkheid niet in een en dezelfde alinea/zin noemen. [REDACTED]

De algemene verwachting is dat de ADP covoorzitters een tekst zullen uitbrengen waarin gekozen wordt voor het niet opnemen van gendergelijkheid onder de *Section C*, ondanks het gegeven dat tijdens de september ADP sessie een voorkeur is aangegeven voor opnemen van gendergelijkheid in *Section C*. Ook de EU opteerde oorspronkelijk voor opnemen in *Section C*, maar deze stellingname zou kunnen conflicteren met de algemene inzet van de EU (op dit moment) om *Section C* kort te houden.

Binnen de EU is voorts groeiende tegenstand van enkele lidstaten tegen het opnemen van mensenrechten in het actiegerichte gedeelte (*Section C*). Dat speelt niet voor het concept gender dat zowel gendergelijkheid – vastgelegd in ruim veertig COP-besluiten – als gender responsiviteit omvat.

Aanvullende Instructie Koninkrijksdelegatie:

Het Koninkrijk zal zich binnen de EU en in groter internationaal verband blijven inzetten voor het opnemen van gender in *Section C* omdat daarmee partijen zich verbinden tot (vrijwillige) actie met betrekking tot gendergelijkheid en genderresponsief klimaatbeleid.

Meten, rapportage en verificatie (MRV)

Onder het onderwerp "Transparantie" zijn de verschillende aspecten van meten, rapportage en verificatie voor alle Partijen samengebracht, waarbij er een duidelijk lijn is naar financiën en naar ambities (zowel mitigatie als adaptatie). In het Parijs akkoord zullen alleen de hoofdlijnen en principes worden vastgesteld, zo mogelijk aangevuld met COP-besluiten, en zal via een werkprogramma verdere uitwerking gaan plaats vinden in de jaren tot 2020.

De EU lijn:

De belangrijkste uitgangspunten worden in het akkoord van Parijs opgenomen. Daarbij zijn duidelijke (algemene) regels voor de accounting van de verschillende Inspanningen door Partijen noodzakelijk. Bij deze regels zal een evenwicht gevonden moeten worden tussen wenselijke en tenminste noodzakelijke regels op het gebied van mitigatie, adaptatie en financiën.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Gewaakt wordt dat de EU opstelling met betrekking tot accounting niet doorschiet naar een niveau waarbij er zeer gedetailleerde (aanvullende) rapportages en beoordelingen moeten komen. Gestreefd wordt naar teksten waarbij er ruimte blijft voor flexibele uitwerking.

2c. Werkstroom 2: pre-2020 mitigatie ambitie

Relevante agenda:

ADP

Item 3(b): Matters related to paragraphs 7 and 8

De stand van zaken:

In Lima (COP20, 2014) is door partijen afgesproken om de verkenning van opties voor verhoging van de mitigatieambitie pre-2020 onder werkstroom 2 ('WS2') van de ADP voort te zetten tot 2020. In Parijs moeten nadere afspraken worden gemaakt over de vormgeving van dit proces. Van de kant van de ontwikkelingslanden wordt getracht de reikwijdte van werkstroom 2 te verbreden naar actie voor implementatie van afspraken op alle terreinen en een verkenning van opties voor versterking van adaptatiemaatregelen. Door de ADP covoorzitters zal op basis van de vorige ADP sessie een nieuw concept besluittekst voor WS2 worden voorgelegd.

De EU lijn:

De inzet van de EU ten aanzien van pre-2020 mitigatieambitie is om te komen tot een COP-besluit in Parijs dat voorziet in een betere organisatie van de technische verkenning van mitigatieopties en een meer formele koppeling daarvan met enerzijds een beleidsdialoog op politiek niveau, waarbij ook niet-statelijke actoren worden betrokken (beleidspoor), en anderzijds een betere ondersteuning van met name ontwikkelingslanden bij de implementatie van de geïdentificeerde mitigatieopties (actiespoor). Versterking van het actiespoor zou met name moeten plaatsvinden via een betere inzet van UNFCCC instituties zoals het 'Climate Technology Centre and Network', 'CTCN', en externe expert organisaties, en niet via de start van een nieuw actieprogramma [REDACTED].

Daarnaast is een koppeling nodig van de politieke bespreking van de technische opties en de continuering van de *Lima-Paris Action Agenda*. De EU steunt daartoe versterking van het leiderschap van het technische verkenningsproces en de actie agenda, bijvoorbeeld via zogenaamde "Champions" - door de opeenvolgende COP voorzitters benoemde klimaatambassadeurs - voor zover daar middelen voor beschikbaar zijn, en een betere coördinatie tussen de verschillende UNFCCC organen, GFC, GEF en andere VN organisaties. Zowel de beleidsdialoog op politiek niveau als de voortzetting van de actie agenda zou niet afhankelijk moeten zijn van de bereidheid van toekomstige COP voorzitters. De EU staat open voor een vergelijkbaar technisch proces voor adaptatie, maar onder bestaande adaptatie agendapunten. De EU onderkent het belang van de implementatie van bestaande afspraken tot 2020, maar ziet geen noodzaak voor het opzetten van nieuwe processen daarvoor.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Voor het Koninkrijk is met name de toegang van niet-statelijke actoren tot de beleidsdialoog op politiek niveau van belang en voorzetting van de LPAA omdat daar de bijdrage en het belang van de bijdragen van niet-statelijke actoren kan worden getoond.

Verhoging van het pre-2020 ambitieniveau dient wat het Koninkrijk betreft te worden bereikt door meer actie van alle Partijen bij het klimaatverdrag, niet alleen door ontwikkelde landen die in 2012 een nieuwe verplichting onder het Kyoto-protocol zijn aangegaan. Ook heeft het Nederlandse kabinet besloten om het daadwerkelijke overschot aan emissierechten, verkregen tijdens de tweede verplichtingsperiode onder het Kyoto-protocol (2013-2020) te annuleren.

3. Aanvullende instructie COP21/CMP11/SBI43/SBSTA43

Tijdens de eerste week van COP21 (30 november – 5 december) vinden ook de ambtelijke onderhandelingen onder de twee subsidiaire lichamen, SBI en SBSTA, plaats. Deze onderhandelingen dienen om uitvoering te geven aan eerdere COP- en CMP-besluiten en ter voorbereiding en afronding van conceptbesluiten die op de laatste dag van COP21 en CMP11 dienen te worden vastgesteld. Hiertoe behoren ook onderwerpen die op de agenda's van COP21 en CMP11 staan en die, voor wat betreft de uitwerking, aan de subsidiaire lichamen zijn gedelegeerd.

De Koninkrijksdelegatie is, gezien de beperkte capaciteit, niet in staat alle in de agenda's (COP, CMP, SBI en SBSTA) genoemde thema's te volgen. Er wordt daarom gekozen voor een strategische inzet waarbij de delegatie zich beperkt tot een aantal, voor het Koninkrijk der Nederlanden, prioritaire dossiers. Voor die onderwerpen is in deze instructie een aparte aanwijzing opgenomen. Voor wat betreft de overige onderwerpen wordt het Koninkrijk, gelijk de overige EU lidstaten, dagelijks over de voortgang bij de onderhandelingen gebriefd door het EU Voorzitterschap, de Europese Commissie en de EU onderhandelaars. In het verslag over de uitkomsten van COP21 wordt die informatie, daar waar nodig, meegenomen.

Het is vaste praktijk dat Partijen gevraagd wordt geschikte kandidaten aan te leveren om leiding te geven aan de onderhandelingen bij individuele onderwerpen (*facilitator*). Ook op de Koninkrijksdelegatie wordt regelmatig een beroep gedaan. Met eventuele verzoeken wordt alleen ingestemd indien de inzet van delegatieleden te verenigen is met de instructie/taken/werkzaamheden van de betrokkenen en de Koninkrijksdelegatie als geheel. De beslissing hieromtrent wordt in overleg met de delegatieleiding genomen.

3a. Marktmechanismen

Relevante agenda:

GMP

Item 4: Issues relating to the clean development mechanism.

Item 5: Issues relating to joint implementation.

SBI

Item 5: Matters relating to the mechanisms under the Kyoto Protocol

SBSTA

Item 12: Market and non-market mechanisms under the Convention

De EU lijn:

De EU zet in op het zo snel als redelijkerwijs mogelijk operationaliseren van flexibele, aantrekkelijke en kosteneffectieve nieuwe marktmechanismen ('NMM'), maar de inwerkingtreding vóór 2020 zal mede moeten worden afgewogen tegen de vereiste van voldoende vraag. Gezien de sterke samenhang met de NMM is een goede afstemming van het denken over nieuwe marktmechanismen en (nieuwe) rekenregels essentieel.

Naast centrale uitgifte van emissierechten op basis van multilaterale mechanismen, zoals het 'Clean Development Mechanism' ('CDM') en de NMM, zal er in toenemende mate sprake zijn van decentrale uitgifte van emissierechten/ kredieten op basis van nationale, regionale en/of sectorale marktmechanismen. Om internationale uitwisseling van emissiereductie-eenheden mogelijk te maken en de milieu-integriteit van de koolstofmarkt te waarborgen is een systeem van kwaliteitsborging van decentrale eenheden gewenst.

Daarom zet de EU, parallel aan het nieuwe multilaterale marktmechanisme, in op de verdere ontwikkeling van het 'Framework for Various Approaches' ('FVA'), dat een belangrijk onderdeel van de toolbox van een nieuw instrument kan worden. De focus ligt daarbij op het waarborgen van de milieu-integriteit en transparantie wanneer ook decentrale mechanismen daarvan onderdeel worden.

Aanvullende Instructie Koninkrijksdelegatie:

Het Koninkrijk steunt ten volle de EU-inzet. Verder heeft het Koninkrijk graag dat alle nieuwe en bestaande mechanismen onderdeel worden van de gereedschapskist van een nieuw instrument dat ook gekoppeld is aan het nieuwe klimaatakkoord en dat een goede overgang van bestaande mechanismen moet worden gewaarborgd.

Achtergrond:

Als uitbreiding naast het bestaande CDM is in Doha (COP18, 2012) ingezet op de 'New Market Mechanisms' (NMM), een wens van vooral de EU, en op het 'Framework for Various Approaches' (FVA), [REDACTED]

[REDACTED]. De NMM richten zich op een bredere sectorale aanpak via zowel het genereren van vervangende CO₂ kredieten als op emissiehandel met CO₂ rechten. De EU beoogt de NMM onder streng toezicht van de UNFCCC te laten functioneren om daarmee de milieu-integriteit te waarborgen. In Durban (COP17, 2011) is afgesproken dat de 'Modalities and Procedures' in Doha zouden worden vastgesteld. Dat is maar ten dele gelukt, zodat de SBSTA hier inhoudelijk nog aan moet werken, op basis van een gedetailleerde lijst met aandachtspunten die in Doha is vastgesteld.

Het FVA is [REDACTED] sterk gepromoot, [REDACTED].
[REDACTED] Onder het FVA moeten allerlei soorten marktmechanismen vallen, die – op [REDACTED] uitzondering na – nog niet erg concreet zijn. In Doha is afgesproken dat de SBSTA ook nader zal kijken aan welke standaarden het FVA moet voldoen en is – tegen de zin van [REDACTED] [REDACTED] in – afgesproken dat wordt overwogen dat ook het FVA onder het toezicht van de Conventie komt. Omdat het FVA veel "losser" lijkt te worden dan de NMM is te verwachten dat veel landen dit "eenvoudiger" FVA de voorkeur zullen geven boven de rigide NMM. Dat vraagt er enerzijds om ook in de voorliggende periode aandacht te blijven besteden aan de milieu-integriteit en geloofwaardigheid van het FVA en anderzijds om het vermijden van een te grote rigiditeit van de NMM.

Er is tot nu toe weinig vooruitgang geboekt op dit dossier. De onderhandelingen hangen nauw samen met de besprekingen onder de ADP. In de onderhandelingstekst ('Geneva Text') is een paragraaf opgenomen die nauw aansluit bij EU inzet. In de onderhandelingstekst van de co-voorzitters van 5 oktober is niets opgenomen over marktmechanismen. Voor het Koninkrijk en de EU is verankering van marktmechanismen in het klimaatakkoord een belangrijk punt.

3b. Adaptatie

Relevante agenda:

GOP

Item 8: Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts

GMP

Item 7: Report of the Adaptation Fund Board.

SBI

Item 7: National adaptation plans.

Item 8: Report of the Adaptation Committee.

Item 9: Report of the Executive Committee of the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts.

SBSTA

Item 3: Nairobi work programme on Impacts, vulnerability and adaptation to climate change.

Item 4: Report of the Adaptation Committee.

Item 7: Report of the Executive Committee of the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts.

De EU lijn:

De EU-inzet is erop gericht om door middel van het werk in de subsidiaire lichamen bij te dragen aan een toekomstgericht adaptatiebeleid, waarop het nieuwe klimaatakkoord kan voortbouwen. De EU benadrukt hierbij specifiek dat zowel het '*Nairobi Work Programme*' ('NWP') als het '*National Adaptation Plans*' ('NAP') proces aan moeten sluiten bij het adaptatieparadigma dat de Unie in het nieuwe akkoord wil zien: het op lange termijn versterken van de weerbaarheid ('*resilience*') van economie, infrastructuur, ecosysteem en samenleving. Hierbij is meer aandacht nodig voor de rol van de private sector, risicobenadering, het uitvoeren van adaptatieacties in samenhang met andere beleidsterreinen, en het klimaatbestendig maken van investeringen.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

De algemene Koninkrijkslijn wat betreft de SB onderwerpen sluit aan bij de EU inzet in de ADP. De huidige adaptatiearchitectuur moet immers toegerust zijn om goed te functioneren onder het nieuwe akkoord. Delen van deze adaptatiearchitectuur zijn eerder in Lima besproken en worden in Parijs behandeld – met name het *Executive Committee voor Loss & Damage* en het Adaptatie Comité. Ook benadrukt het Koninkrijk in het NWP specifiek de benodigde acties op de voor ons relevante beleidsterreinen water en voedselzekerheid.

3c. Landbouw

Relevante agenda:

SBSTA

Item 6: Issues relating to agriculture

De EU lijn:

De sectoren landbouw, bosbouw en ruimtelijke ordening (die onder meer gaat over wijzigingen van grondgebruik) streven verschillende doelstellingen na, zoals het produceren van levensmiddelen, diervoeders, grondstoffen en energie, het verbeteren van de milieukwaliteit en het bijdragen aan maatregelen voor de milderende van en de aanpassing aan klimaatverandering. Deze drie sectoren samen zorgen voor zowel een verhoging als een verlaging van de broeikasgassen in de atmosfeer. Een voorbeeld: veehouderij en meststofgebruik brengen emissies met zich mee, terwijl graslandbeheer en agrobosbouwmaatregelen CO₂ uit de atmosfeer kunnen halen.

Eventuele begeleidende beleidsmaatregelen moeten voortbouwen op de ervaring die in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid is opgedaan met de "vergroening" en moeten in overeenstemming zijn met andere beleidsgebieden van de EU.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Nederland heeft in 2010 een grote internationale conferentie in Den Haag georganiseerd om de landbouwproblematiek en de klimaatproblematiek bij elkaar te brengen: *The Hague Conference on Agriculture, Food Security and Climate Change*. De conferentie heeft het thema 'climate-smart agriculture' ('CSA') effectief op de internationale agenda gezet. CSA is een benadering van landbouw die drie voordelen bij elkaar brengt: de landbouwproductie wordt verhoogd, de landbouw is weerbaarder tegen de effecten van klimaatverandering, en de landbouw stoot minder broeikasgassen uit.

De aandacht voor *climate-smart agriculture* zou een integraal onderdeel moeten zijn van alle grote programma's gericht op de ontwikkeling van de landbouwsector, waarin het ondernemerschap van boeren centraal moet staan en ook het bedrijfsleven een belangrijke rol te vervullen heeft.

3d. Meten, rapportage en verificatie (MRV)

Relevante agenda items:

COP

Item 13: Reporting from and review of Parties included in Annex I to the Convention.

Item 14: Reporting from Parties not included in Annex I to the Convention.

CMP

Item 9: Reporting from and review of Parties included in Annex I:3

Item 10: Clarification of the text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol, in particular the information to be used to determine the "average annual emissions for the first three years of the preceding commitment period"

Item 13: Other matters referred to the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol by the subsidiary bodies.

SBI

Item 3: Reporting from and review of Parties included in Annex I to the Convention

Item 4: Reporting from Parties not included in Annex I to the Convention

SBSTA

Item 11: Methodological issues under the Kyoto Protocol

De EU lijn:

Voor de COP onderwerpen worden de rapportage door Annex I Partijen besproken waarbij waardering is voor de veelal tijdige rapportage en uitgevoerde rapportages. Voor de rapportages van de non-Annex I Partijen zal opgeroepen worden dat meer Partijen hun rapportage met een update van de Nationale Rapportage inleveren, omdat nog maar een beperkt aantal landen die heeft ingeleverd. Waardering zal worden uitgesproken voor het analyse proces van de ingediende rapportages en de wijze van samenwerking tussen de Partijen en de expert teams die de analyses hebben uitgevoerd.

Voor de CMP Item 9 zal waardering worden uitgesproken dat alle *reviews* van de rapportages zijn afgerond dat de nu de laatste rapportages voor de finale afrekening van de 1^e budgetperiode kan starten. Voor item 10 wordt vastgehouden aan de eerder overeengekomen tekst, die samen met de nog openstaande punten onder item 13 (zie SBSTA Item 11) als een pakket zal worden vastgesteld.

Onder de SBI worden de beslissingen van de COP en CMP voorbereid, waarbij de lijn wordt gevolgd zoals hierboven is beschreven. Gestreefd wordt naar meer duidelijkheid van non-Annex I Partijen

over het moment van indienen van rapportage met een update van de Nationale Rapportage. Tijdens de SBI wordt ook de laatste ronde van het Internationale 'assessment and review' proces gehouden waarbij vragen worden gesteld aan de twee Partijen waarvan de rapportages worden besproken. Bij de bespreking van de conclusies uit het proces wordt vastgehouden aan de lijn dat alleen algemene conclusies (en niet voor afzonderlijke landen) kunnen worden getrokken.

De herziening van de richtlijnen voor de Nationale Communicaties voor Annex I Partijen dient zo beperkt mogelijk gehouden te worden, opdat er zoveel mogelijk ruimte blijft om de consequenties van het Parijs akkoord te kunnen verwerken voor toekomstige rapportages.

Onder de SBSTA komen de nog openstaande punten voor de tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol weer aan de orde. De voor de EU belangrijke punten zijn reeds uitonderhandeld zodat ingezet moet worden op overleg tussen Partijen die over de openstaande punten van nog van mening verschillen. Indien opportuun worden tekstvoorstellen gedaan (na overleg met andere Partijen) om oplossing tijdens deze sessie te bereiken.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Een pragmatische invulling van veranderingen in rapportages heeft prioriteit. Daarnaast moet in EU-verband worden ingezet op een snelle afronding van de onderwerpen onder SBI en SBSTA, waarbij aangedrongen wordt om bilaterale gesprekken met verschillende Partijen zoveel mogelijk overeenstemming over teksten te bereiken.

Achtergrond:

De EU lijn moet nog vastgesteld worden, maar zal naar verwachting overeenkomstig de voorgaande onderhandelingen zijn, omdat alle rapportage onderwerpen reeds eerder aan de orde zijn geweest. De COP en CMP onderwerpen liggen in het verlengde van die onder SBI en SBSTA.

SBI

Tijdens de vorige SBI sessie (juni 2015) is afgesproken dat met betrekking tot het onderwerp "herziening van de richtlijnen voor de Nationale Communicaties voor Annex I Partijen" landen hierover commissies zullen doen en dat deze in een technisch paper van het UNFCCC secretariaat zullen worden verwerkt. Op basis van beide stukken zal over de herziening van de richtlijnen onderhandeld worden met als doel overeenstemming te bereiken over een concept-COP-besluit. Maar afgesproken is ook dat als er onvoldoende tijd is onder SBI 43, er een workshop zal worden georganiseerd voorafgaande aan SBI 44 (mei 2016) en er dus geen tekst zal komen voor een COP besluit in Parijs.

In de twee voorafgaande sessies zijn alle Annex I Partijen (met uitzondering van de twee die nu op de agenda staan) al besproken voor het internationale *assessment and review* proces. Ter discussie staat ook welk soort van conclusies uit dit proces worden getrokken: meer algemene of meer op afzonderlijke (of groepen van) Partijen. Tijdens eerdere sessies waren verschillende non-Annex I Partijen voorstander voor conclusies over afzonderlijke Partijen.

SBSTA

Tijdens de vorige sessie kon maar weinig vooruitgang geboekt worden over de nog openstaande punten voor de tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol, mede [REDACTED] verschillende punten als een pakket wil behandelen. Voor drie punten (register, aanvullende informatie en *review and adjustment*) en de Interpretatie van de behandeling van emissies uit de vorige periode zijn de Partijen nog niet op een lijn. De kans dat dit op technisch niveau kan worden afgehandeld is beperkt, terwijl wel een CMP beslissing nodig is om de beoordeling van de Ingediende rapportage onder het KP in 2016 mogelijk te maken.

3e. Gendergelijkheid en genderresponsief klimaatbeleid

Relevante agenda item:

COP

Item 17: Gender and climate change

SBI

Item 14: Gender and climate change

De EU lijn:

De EU houdt strak de vinger aan de pols met betrekking tot de uitvoering van het "*Lima Work Programme on Gender*". Het (nog te ontvangen) rapport van het UNFCCC secretariaat van de eerste workshop (juni 2015) zal naar de mening van de EU concrete aanbevelingen en conclusies moeten bevatten.

Aanvullende instructie Koninkrijksdelegatie:

Het Koninkrijk ijvert voor een snelle publicatie van het rapport van de eerste workshop, omdat de resultaten ervan mogelijk nog mee genomen kunnen worden in de discussie over het nieuwe klimaatakkoord.

Achtergrond:

Met het "*Lima Work Programme on Gender*" is een flinke stap gezet door de Partijen om gender te verankeren in het werk binnen de UNFCCC. Het programma bevat de organisatie door het UNFCCC secretariaat van een serie workshops voor delegaties gedurende SBI sessies in 2015 en 2016, activiteiten gericht op bewustwording richting delegaties, het versterken van het *gender focal point* bij het UNFCCC secretariaat, het ontwikkelen en gebruiken van gender richtlijnen. De eerste workshop voor delegaties vond plaats in juni 2015 in Bonn; focus was op mitigatie en technologie en het belang van genderresponsieve klimaatacties. Het UNFCCC secretariaat heeft een actlegericht verslag ten behoeve van de eerstvolgende SBI vergadering toegezegd.

Alle onderhandelingen vinden plaats onder het SBI agendapunt, geen aanvullende onderhandelingen onder het COP agendapunt.

BIJLAGEN

CONFERENCE OF THE PARTIES ('COP')

CONCEPT-AGENDA COP21

1. Opening of the session.
2. Organizational matters:
 - (a) Election of the President of the Conference of the Parties at its twenty-first session;
 - (b) Adoption of the rules of procedure;
 - (c) Adoption of the agenda;
 - (d) Election of officers other than the President;
 - (e) Admission of organizations as observers;
 - (f) Organization of work, including the sessions of the subsidiary bodies;
 - (g) Dates and venues of future sessions;
 - (h) Adoption of the report on credentials.
3. Reports of the subsidiary bodies:
 - (a) Report of the Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice; 1
 - (b) Report of the Subsidiary Body for Implementation. 2
4. Durban Platform for Enhanced Action (decision 1/CP.17):
 - (a) Report of the Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action; 3
 - (b) Adoption of a protocol, another legal instrument, or an agreed outcome with legal force under the Convention applicable to all Parties.
5. Consideration of proposals by Parties under Article 17 of the Convention.
6. Consideration of proposals by Parties for amendments to the Convention under Article 15:
 - (a) Proposal from the Russian Federation to amend Article 4, paragraph 2(f), of the Convention;
 - (b) Proposal from Papua New Guinea and Mexico to amend Articles 7 and 18 of the Convention.
7. Report of the Adaptation Committee.
8. Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts.
9. Development and transfer of technologies and implementation of the Technology Mechanism:

(a) Joint annual report of the Technology Executive Committee and the Climate Technology Centre and Network;

(b) Linkages between the Technology Mechanism and the Financial Mechanism of the Convention.

10. The 2013–2015 review.

11. Second review of the adequacy of Article 4, paragraph 2(a) and (b), of the Convention.⁴

12. Matters relating to finance:

(a) Long-term climate finance;

(b) Report of the Standing Committee on Finance;

(c) Report of the Green Climate Fund to the Conference of the Parties and guidance to the Green Climate Fund;

(d) Report of the Global Environment Facility to the Conference of the Parties and guidance to the Global Environment Facility.

13. Reporting from and review of Parties included in Annex I to the Convention.

14. Reporting from Parties not included in Annex I to the Convention.

15. Capacity-building under the Convention.

16. Implementation of Article 4, paragraphs 8 and 9, of the Convention:

(a) Implementation of the Buenos Aires programme of work on adaptation and response measures (decision 1/CP.10);

(b) Matters relating to the least developed countries.

17. Gender and climate change.

18. Other matters referred to the Conference of the Parties by the subsidiary bodies.

19. Administrative, financial and institutional matters:

(a) Audit report and financial statements for 2014;

(b) Budget performance for the biennium 2014–2015;

(c) Programme budget for the biennium 2016–2017;

(d) Decision-making in the UNFCCC process.

20. High-level segment:

(a) Statements by Parties;

(b) Statements by observer organizations.

21. Other matters.

22. Conclusion of the session:

(a) Adoption of the report of the Conference of the Parties on its twenty-first session;

(b) Closure of the session.

CONFERENCE OF THE PARTIES SERVING AS THE MEETING OF THE PARTIES ('CMP')

CONCEPT-AGENDA CMP11

1. Opening of the session.
2. Organizational matters:
 - (a) Adoption of the agenda;
 - (b) Election of replacement officers;
 - (c) Organization of work, including the sessions of the subsidiary bodies;
 - (d) Approval of the report on credentials;
 - (e) Status of ratification of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol.
3. Reports of the subsidiary bodies:
 - (a) Report of the Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice;¹
 - (b) Report of the Subsidiary Body for Implementation.²
4. Issues relating to the clean development mechanism.
5. Issues relating to joint implementation.
6. Report of the Compliance Committee.
7. Report of the Adaptation Fund Board.
8. Report on the high-level ministerial round table on increased ambition of Kyoto Protocol commitments.
9. Reporting from and review of Parties included in Annex I:³
 - (a) National communications;
 - (b) Annual compilation and accounting report for Annex B Parties under the Kyoto Protocol.
10. Clarification of the text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol, in particular the information to be used to determine the "average annual emissions for the first three years of the preceding commitment period".
11. Capacity-building under the Kyoto Protocol.
12. Matters relating to:
 - (a) Article 2, paragraph 3, of the Kyoto Protocol;

(b) Article 3, paragraph 14, of the Kyoto Protocol.

13. Other matters referred to the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol by the subsidiary bodies.

14. Administrative, financial and institutional matters:

(a) Audit report and financial statements for 2014;

(b) Budget performance for the biennium 2014–2015;

(c) Programme budget for the biennium 2016–2017.

15. High-level segment:

(a) Statements by Parties;

(b) Statements by observer organizations.

16. Other matters.

17. Conclusion of the session:

(a) Adoption of the report of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol on its eleventh session;

(b) Closure of the session.

AD HOC WORKING GROUP ON THE DURBAN PLATFORM FOR ENHANCED ACTION ('ADP')

CONCEPT-AGENDA ADP3

1. Opening of the session.
2. Organizational matters:
 - (a) Election of officers;
 - (b) Adoption of the agenda;
 - (c) Organization of the work of the session.
3. Implementation of all the elements of decision 1/CP.17:1
 - (a) Matters related to paragraphs 2 to 6;
 - (b) Matters related to paragraphs 7 and 8.
4. Other matters.
5. Report on the session.

SUBSIDIARY BODY FOR IMPLEMENTATION ('SBI')

CONCEPT-AGENDA SBI43

1. Opening of the session.
2. Organizational matters:
 - (a) Adoption of the agenda;
 - (b) Organization of the work of the session;
 - (c) Multilateral assessment working group session under the international assessment and review process;
 - (d) Election of officers other than the Chair.
3. Reporting from and review of Parties included in Annex I to the Convention:
 - (a) Status of submission and review of sixth national communications and first biennial reports from Parties included in Annex I to the Convention;
 - (b) Outcome of the first round of the international assessment and review process (2014-2015);
 - (c) Revision of the "Guidelines for the preparation of national communications by Parties included in Annex I to the Convention, Part II: UNFCCC reporting guidelines on national communications";
 - (d) Report on national greenhouse gas inventory data from Parties included in Annex I to the Convention for the period 1990-2013;
 - (e) Annual compilation and accounting report for Annex B Parties under the Kyoto Protocol for 2015.
4. Reporting from Parties not included in Annex I to the Convention:
 - (a) Information contained in national communications from Parties not included in Annex I to the Convention;²
 - (b) Work of the Consultative Group of Experts on National Communications from Parties not included in Annex I to the Convention;
 - (c) Provision of financial and technical support;

(d) Summary reports on the technical analysis of biennial update reports from Parties not included in Annex I to the Convention.

5. Matters relating to the mechanisms under the Kyoto Protocol:

(a) Review of the modalities and procedures for the clean development mechanism;

(b) Review of the joint implementation guidelines;

(c) Modalities for expediting the continued issuance, transfer and acquisition of joint implementation emission reduction units;

(d) Report of the administrator of the international transaction log under the Kyoto Protocol.

6. Matters relating to the least developed countries.

7. National adaptation plans.

8. Report of the Adaptation Committee.

9. Report of the Executive Committee of the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts.

10. Development and transfer of technologies and implementation of the Technology Mechanism:

(a) Joint annual report of the Technology Executive Committee and the Climate Technology Centre and Network;

(b) Poznan strategic programme on technology transfer.

11. Capacity-building:

(a) Capacity-building under the Convention;

(b) Capacity-building under the Kyoto Protocol.

12. Impact of the Implementation of response measures:

(a) Forum and work programme;

(b) Matters relating to Article 3, paragraph 14, of the Kyoto Protocol;

(c) Progress on the implementation of decision 1/CP.10.

13. The 2013–2015 review.

14. Gender and climate change.

15. Administrative, financial and institutional matters:

(a) Budget performance for the biennium 2014–2015;

(b) Audit report and financial statements for 2014.

16. Report on other activities: Summary report on the 3rd Dialogue on Article 6 of the Convention.

17. Other matters.

18. Closure of and report on the session.

**SUBSIDIARY BODY FOR SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL ADVICE
(‘SBSTA’)**

CONCEPT-AGENDA SBSTA43

1. Opening of the session.
2. Organizational matters:
 - (a) Adoption of the agenda;
 - (b) Organization of the work of the session;
 - (c) Election of officers other than the Chair.
3. Nairobi work programme on impacts, vulnerability and adaptation to climate change.
4. Report of the Adaptation Committee.
5. Development and transfer of technologies and implementation of the Technology Mechanism: joint annual report of the Technology Executive Committee and the Climate Technology Centre and Network.
6. Issues relating to agriculture.
7. Report of the Executive Committee of the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts.
8. Matters relating to science and review:
 - (a) Research and systematic observation;
 - (b) The 2013–2015 review.
9. Impact of the implementation of response measures:
 - (a) Forum and work programme;
 - (b) Matters relating to Article 2, paragraph 3, of the Kyoto Protocol.
10. Methodological issues under the Convention:
 - (a) Methodologies for the reporting of financial information by Parties included in Annex I to the Convention;
 - (b) Greenhouse gas data interface;
 - (c) Emissions from fuel used for international aviation and maritime transport.
11. Methodological issues under the Kyoto Protocol:

(a) Implications of the implementation of decisions 2/CMP.7 to 4/CMP.7 and 1/CMP.8 on the previous decisions on methodological issues related to the Kyoto Protocol, including those relating to Articles 5, 7 and 8 of the Kyoto Protocol;

(b) Accounting, reporting and review requirements for Parties Included in Annex I to the Convention without a quantified emission limitation and reduction commitment for the second commitment period;

(c) Clarification of the text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol, in particular the information to be used to determine the "average annual emissions for the first three years of the preceding commitment period";

(d) Land use, land-use change and forestry under Article 3, paragraphs 3 and 4, of the Kyoto Protocol and under the clean development mechanism.

12. Market and non-market mechanisms under the Convention:

(a) Framework for various approaches;

(b) Non-market-based approaches;

(c) New market-based mechanism.

13. Reports on other activities:

(a) Annual report on the technical review of information reported under the Convention related to biennial reports and national communications by Parties Included in Annex I to the Convention;

(b) Annual report on the technical review of greenhouse gas inventories from Parties Included in Annex I to the Convention;

(c) Annual report on the technical review of greenhouse gas inventories and other information reported by Parties Included in Annex I to the Convention that are also Parties to the Kyoto Protocol under Article 7, paragraph 1, of the Kyoto Protocol;

(d) Report on the implementation of domestic action by Parties Included in Annex I to the Convention that are also Parties to the Kyoto Protocol based on the information reported in their national communications.

14. Other matters.

15. Closure of and report on the session.

Nederlandse delegatie UNFCCC Klimaatconferentie Parijs (COP21)

MP Rutte	
Staatssecretaris Wilma Mansveld	IenM/politieke leiding van de delegatie
Minister Ploumen	BHOS
MP [redacted]	Aruba
MP [redacted]	Sint Maarten
Minister [redacted]	Curaçao
Ahmed Aboutaleb	Burgemeester Rotterdam
[redacted]	CEO Unilever

Tweede Kamer

[redacted]	PvdD/Delegatieleider TK
[redacted]	VVD
[redacted]	PvdA
[redacted]	PvdA
[redacted]	PvdA
[redacted]	CDA
[redacted]	PVV
[redacted]	D66
[redacted]	CU
[redacted]	GL

Technische onderhandelingsdelegatie

Ministerie van Infrastructuur en Milieu:

[redacted]	Klimaatgezant
[redacted]	IenM/ambtelijk hoofd Nederlandse delegatie,
[redacted]	IenM/Cartagena Dialoog
[redacted]	IenM/mitigatie
[redacted]	IenM/Adaptatie
[redacted]	IenM/Juridisch adviseur
[redacted]	IenM/adaptatie
[redacted]	IenM/Woordvoering
[redacted]	BZ/Plv. ambtelijk hoofd delegatie
[redacted]	BZ/Gender
[redacted]	BZ/Klimaatfinanciering
[redacted]	EZ/Landgebruik, bossen en landbouw
[redacted]	FIN/Klimaatfinanciering; Green Climate Fund
[redacted]	RVO/Monitoring, rapportage
[redacted]	PBL/Wetenschappelijk adviseur

Nederlandse Ambassade Parijs

[redacted]	Ambassadeur
------------	-------------